[...] captat assensionem eius quicum instituta est. Quibus assensionibus facit ut illi dubia quae-
dam res propter similitudinem earum rerum quibus assensit probetur. Velud apud Socraticum Aeschinem
demonstratur Socrates cum Xenophontis uxore et cum ipso Xenophonte Aspasiam locutam.
Dic mihi, quaeso, Xenophontis uxor, si uicina tua melius habeat aurum quam tu
habes, utrum illius an tuum malis? Illius, inquit. Quid si uestem et ceterum ornatum muliebrem
pretii maioris habeat quam tu habes, tuumne an illius malis? Respondit: Illius, nempe. Age sis,
inquit, quid si uirum illa meliorem habeat quam tu habes, utrumne tuum uirum malis an
illius? Hic mulier erubuit. Aspasia autem sermonem cum ipso Xenophonte instituit. Quaeso,
Xenophon, si uicinus tuus equum meliorem habeat quam tuus est, tuumne equum malis
an illius? Illius, inquit. Quid si fundum meliorem habeat quam tu habes, utrum tandem fundum
habere malis? Illum, inquit, meliorem scilicet. Quid si uxorem habeat meliorem quam tu
habes, utrum illius malis? Atque hic Xenophon quoque ipse tacuit. Post Aspasia: Quoniam uterque uestrum
mihi id solum non respondit quod solum audire uolueram, ego met dicam quid uterque
cogitet. Nam et tu mulier optimum uirum uis habere et tu Xenophon uxorem
habere lectissimam maxime uis. Quare nisi hoc perfeceritis ut neque uir melior neque
femina lectior in terris sit, profecto semper id quod optimum putabitis esse multo maxime
requiretis, ut et tu maritus sis quam optime et haec quam optimo uiro sit nupta. Hic cum
non dubiis rebus assensum esset, factum est propter similitudinem ut etiam illud quod dubium uide-
retur si quis separatim quaereret, id pro certo propter rationem rogandi concederet. Hoc modo ser-
monis plurimum Socrates usus est, propterea quod nihil ipse afferre ad persuadendum uolebat
sed ex eo quod sibi ille dederat quicum eo disputabat aliquid conficere malebat quod ille ex
eo quod iam concessisset necessario approbare deberet. Qualis debeat esse inductio
Hoc in genere nobis praecipiendum uidetur primum ut illud quod inducemus per similitudinem
eiusmodi sit ut sit necesse concedi. Nam ex quo postulabimus nobis illud quod dubium sit con-
cedi, dubium esse id ipsum non oportebit. Deinde illud cuius confirmandi causa fiet induc-
tio uidendum est ut simile his rebus sit quas res quasi non dubias ante introduxe-
rimus. Nam nobis ante concessum esse nichil proderit si ei dissimile erit id cuius causa illud
concedi primum uoluerimus. Deinde ne intelligat quo spectent illae primae inductiones
et ad quem exitum sint peruenturae. Nam qui uidet si ei rei quam primo rogetur recte assenserit,
rem quoque illam quae sibi displiceat esse necessario concedendam, plerumque aut non respon-
dendo aut male respondendo longius rationem procedere non sinit. Quare ratione
rogationis imprudens ab eo quod concessit ad id quod non uult concedere deducendus est.
Extremum autem aut taceat oportet aut concedat aut neget. Si negabit, aut ostenden-
da similitudo est earum rerum quae ante concessae sunt aut alia utendum inductione. Si con-
cedatur, concludenda est argumentatio. Si tacebit, aut elicienda responsio est aut quoniam
taciturnitas imitatur confessionem, pro eo ac si concessum sit concludere oportebit argumen-
tationem. Ita fit hoc genus argumentandi tripertitum. Prima pars constat ex similitudine una
pluribusue; altera ex eo quod concedi uolumus, cuius causa similitudines adhibitae
sunt; tertia ex conclusione quae aut confirmat concessionem aut quid ex ea conficiatur ostendit.
Sed quia non satis alicui uidebitur dilucide demonstratum nisi quid ex ciuili cau-
sarum genere subiecerimus, uidetur eiusmodi quoque utendum exemplo, quod differat
praeceptio aut aliud hoc in sermone atque in dicendo sit utendum, sed ut eorum uolun-
tati satis fiat qui quod aliquis in loco uiderint alio in loco non monstret nequeunt cognoscere;

[D]ecimus est per quem inopia infirmitas solitudo demonstratur.
Undecimus per quem liberorum aut parentum aut sui corporis sepeliendi aut ali-
cuius eiusmodi rei commendatio fit. Duodecimus per quem disiunctio deploratur
ab aliquo, cum diducaris ab eo quicum libentissime uixeris, ut a parente filio
et fratre familiari. Tercius decimus per quem cum [...] conque-
rimur quod ab his a quibus minime conueniat male tractemur, propinquis amicis
quibus bene fecimus, quos adiutores fore putauimus, aut a quibus
indignum est, seruis libertis clientibus supplicibus. Quartus decimus qui
per obsecrationem sumitur, in quo orantur illi qui audiunt humili et supplici
oratione ut misereantur. Quintus decimus per quem non nostras sed eorum qui cari
nobis debent esse fortunas conqueri nos demonstramus. Sextus decimus
per quem animum nostrum in alios misericordem esse demonstramus et tamen amplum et
excelsum et pacientem incommodorum in presenti esse et futurorum esse si quid acciderit
demonstramus. Nam sepe uirtus et magnificencia in qua grauitas et auctori-
tas est plus proficit ad misericordiam commouendam quam humilitas et obse-
cratio. Commotis autem animis diutius in conquestione morari non oportebit.
Quemadmodum enim dixit rethor Apollonius, lacrima nichil citius arescit. Sed
quoniam satis uidemur de omnibus partibus orationis dixisse et huius uoluminis longi-
tudo magnitudo longius processit, quae sequuntur deinceps in secundo libro
d i c e m u s

Liber I Rethorice Artis Explicit

212

Crotoniatae quondam cum florerent omnibus copiis
et in Italia cum primis beati numerarentur, templum Iu-
nonis quod religiosissime colebant egregiis picturis lo-
cupletare uoluerunt. Itaque Heracleotem Zeuxin,
qui tum longe ceteris excellere pictoribus existima-
tur, magno precio adhibuerunt conductum. Is et cete-
ras quam plures tabulas pinxit, quarum non nulla pars
usque ad nostram memoriam propter fani religionem remansit,
et ut excellentem muliebris formae pulchritudinem muta in se imago con-
tineret, Helenae pingere simulacrum se dixit. Quod Crotoniatae, qui eum mul-
iebri in corpore pingendo plurimum aliis praestare sepe accepissent, libenter
audierunt. Putauerunt enim si quo in genere plurimum posset, in eo magno
opere laborasset, egregium sibi opus illo in fano relicturum. Neque enim illos tum eos illa
opinio fefellit. Nam Zeuxis ilico quaesiuit ab his quasnam uirgines formosas ha-
berent. Illi autem statim hominem adduxerunt in palestram atque ei pueros ostende-
runt multos magna praeditos dignitate. Etenim quodam tempore Crotoniatae mul-
tum omnibus corporum uiribus et dignitatibus ante steterunt atque honestissimas ex
gymnico certamine uictorias domum cum laude maxima retulerunt.